

Μανόλης Ανδρόνικος

Ο Ίωνας, ο Μακεδόνας, ο Έλληνας

Γιάννης Σακελλαράκης †
(1938-2010)

Λίγο μετά το μέγα εύρημα της Βεργίνας, στις 23 Νοέμβρη 1979, παρακλήθηκα να προλογίσω τον Ανδρόνικο στην ανακήρυξή του σαν επίτιμου μέλους της Εστίας Νέας Σμύρνης και στην απονομή ειδικού μεταλλίου και ψηφίσματος. Οι καιροί ήταν δύσκολοι για τον Ανδρόνικο. Οι αρχαιολόγοι είχαν παγώσει από το εύρημα, χρειαζόνταν χρόνο να το αφομοιώσουν και γιατί να το κρύψω, υπήρχαν και πικρές διχογνωμίες. Κι ο κόσμος, κι οι πολιτικοί δεν είχαν ακόμη αντιληφθεί την κοσμογονική σημασία των ανακαλύψεών του. Θυμάμαι πως τον είχα συναντήσει κι είχε επαναλάβει εύγλωττα το γνωστότατο από τότε «έξω πάμε καλά», γιατί οι Έλληνες σιγούσαν. Οι Μικρασιάτες όμως διαισθάνθηκαν, γι' αυτό και πρώτοι έσπευσαν να αποδώσουν μian οφειλόμενη τιμή, πρόδρομοι τελικά πολλών άλλων. Αναγκάστηκα τότε να προλογίσω τον Ανδρόνικο, αν κι η έρευνά μου αφορούσε την άλλη άκρη της Ελλάδας, την Κρήτη, και άλλους αρχαίους χρόνους. Ήμουν όμως ομότεχνος και δεν μπορούσα να αντέξω τη σιωπή, γιατί εκείνος είχε αναγκάσει και τους νεκρούς να μιλήσουν. Όσα ακολουθούν ακούστηκαν μπροστά του και απευθύνονται τώρα στον ίδιο, στο νωπό ακόμη τάφο του.

Λέξεις ευρητηρίου

Ιωνία
Μακεδονία
Βεργίνα
Εστία Νέας Σμύρνης
Κ. Ρωμαίος
J. Beazley
Χ. Καρούζος

..... Ο Μανόλης Ανδρόνικος και ο Γιάννης Σακελλαράκης, στην «Εστία Νέας Σμύρνης», 23 Νοεμβρίου 1979.

Πρέπει αμέσως να ομολογήσω ότι δεν θα κάνω το λάθος να προσπαθήσω να βιογραφήσω τον Μανόλη Ανδρόνικο, πράγμα που άλλωστε δεν χρειάζεται. Όπως τον διαβάζω πάντοτε προσεκτικά, αυτό θα προσπαθήσω να κάνω, να τον διαβάσω, μέσα από τα κείμενά του, νομίζοντας πως αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος ν' αποτιμηθεί ένας άνθρωπος που δούλεψε στον έντεχνο γραπτό λόγο. Θα προσπαθήσω να παρακολουθήσω συνοπτικά τις ρίζες του στην Ιωνία, την ανάπτυξη στον βορειοελλαδικό χώρο, την καρποφορία της Βεργίνας.

Ο Ανδρόνικος έχει τις βαθιές ρίζες του στην «άλλη ακρογιαλιά», όπως λέει ο ίδιος. «Δεν είναι εύκολο να σωπάσεις ύστερα από το πρώτο ταξίδι της ζωής σου “στην άλλη ακρογιαλιά”, όταν ο ίδιος γεννήθηκες εκεί, κι η μάνα σου κι ο πατέρα σου, κι ας μην έχεις καμιά μνήμη από τους τόπους εκείνους... αυτής της γης που την λένε όλοι Ιωνία, αλλά που στάθηκε κοιτίδα όλης της ελληνικής σκέψης, αυτό σημαίνει και της ευρωπαϊκής...» γράφει κάποτε. «Οι ερευνητές αυτών των χωρών, πρέπει να μην ξεχνούν, πως όταν μιλούν για Ιωνία, δεν μπορούν να την τοποθετούν δίπλα σε άλλες γειτονικές γεωγραφικές περιοχές, όπως η Λυδία και η Καρία και η Φρυγία, ως ισότιμη ιστορικά και αξιολογικά πολιτισμένη περιοχή». Και συνεχίζει: «Τα αγάλματα έχουν κάποτε φωνή και λένε την αλήθεια... γιατί τ' αγάλματα δεν είναι συντρίμια, είμαστε εμείς, θέλω να πω αυτοί οι άνθρωποι που απομένουν μέσα από τα συντρίμια, κι ας έχουν ταξιδέψει πια για πάντα στην άλλη ακρογιαλιά».

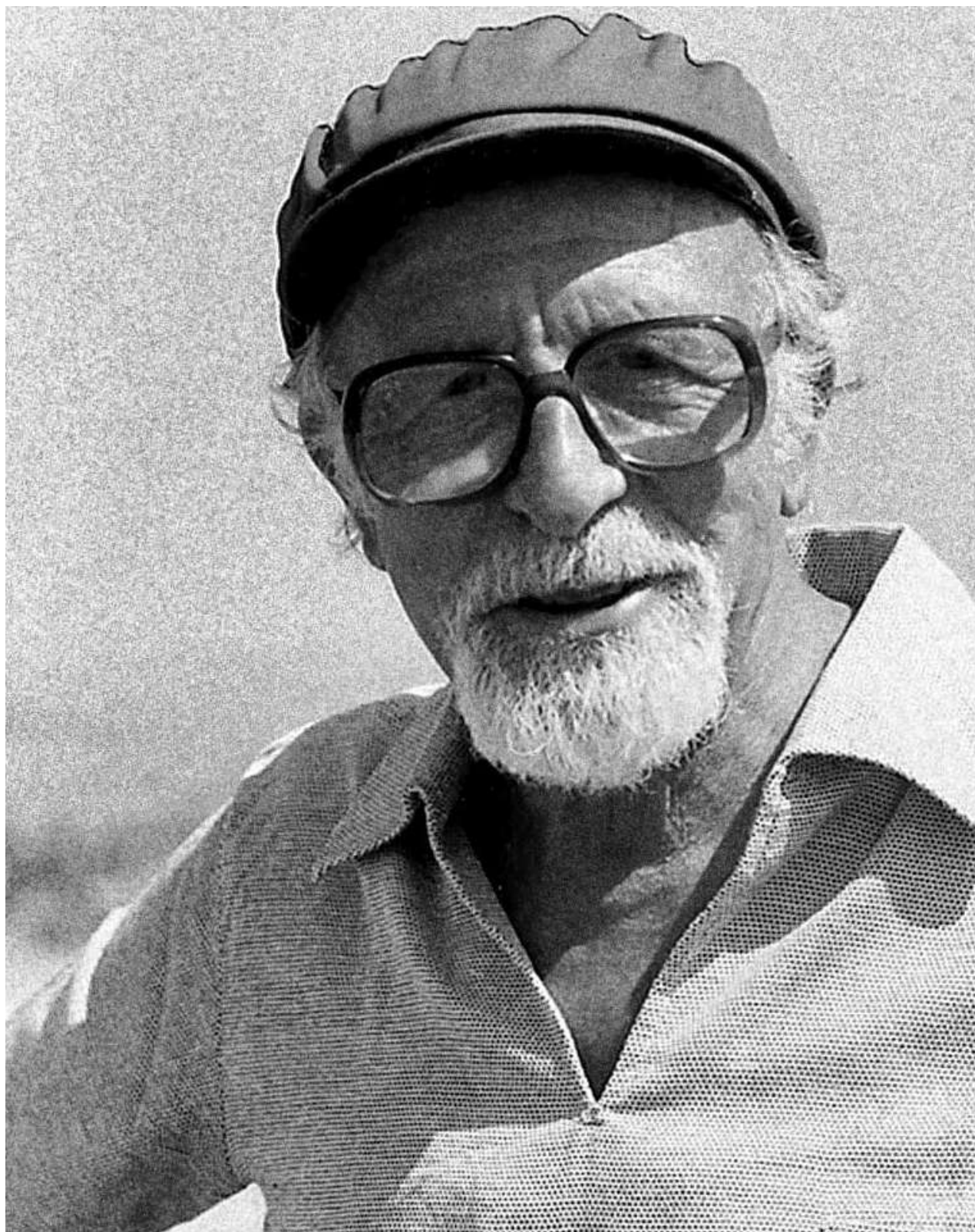
Η «άλλη ακρογιαλιά» του Ανδρόνικου στάθηκε ο Θερμαϊκός κόλπος, που σπούδασε και ανδρώθηκε. Δάσκαλός του ήταν ο Ρωμαίος, που τον σημάδεψε βαθειά. «Οι Έλληνες αρχαιολόγοι, γράφει, δεν είμαστε ποτέ άτυχοι. Κάθε γενειά είχε έναν άξιο οδηγό. Ο Χρήστος Τσουντας θα μείνει για πάντα ο μεγάλος δάσκαλος της ελληνικής αρχαιολογίας. Ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, ο άξιος συνεχιστής της παράδοσης εκείνου, προχώρησε ακόμη παραπέρα, με την ίδια σεμνή αφοσίωση στο έργο του, την στοχαστική αναζήτηση του πνευματικού κόσμου των σιωπηλών λειψάνων, την ευαίσθητη ανάλυση των καλλιτεχνικών τους μυστικών». Δεν θυμάται όμως μόνο τον Ρωμαίο, αλλά συχνά μνημονεύει και άλλους δασκάλους, του Sir John Beazley, τον Χρήστο Καρούζο, που του άνοιξαν τα μάτια στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο. Και νωρίς διάλεξε ο Ανδρόνικος τον δρόμο ανάμεσα στις σειρήνες του κόσμου, τον δρόμο της διδασκαλίας και της έρευνας.

Ο Μανόλης Ανδρόνικος έξω από τάφο της Βεργίνας, 22 Απριλίου 1957 (φωτ. Μανόλης Ανδρόνικος, Το Χρονικό της Βεργίνας, Αθήνας, 1997, σ. 32).

Σαν πανεπιστημιακός δάσκαλος δεν μεταδίδει μόνο γνώσεις, αλλά νοιάζεται ουσιαστικά για τους νέους, μένοντας έτσι πάντα νέος, στην αιώνια «ώρα των νέων»: «Αν αγαπούμε αληθινά αυτόν τον τόπο, είναι καιρός, να δώσουμε όλες μας τις

Ο Μανόλης Ανδρόνικος στη Βεργίνα (φωτ. Argyroulos Photo Press).

Ο Μανόλης Ανδρόνικος με τον Γιάννη Τσαρούχη, μπροστά στις σπασμένες επιτύμβιες στήλες από τη Μεγάλη Τούμπα.

δυνάμεις, υλικές και πνευματικές, για την παιδεία των νέων. Στο μυαλό των παιδιών μας μπορούμε να στηρίξουμε το μέλλον και την προκοπή της Ελλάδας. Και τα παιδιά αυτά είναι έτοιμα να κάνουν κάθε θυσία, όταν βεβαιωθούν πως αυτή γίνεται για το καλό, όχι μονάχα το δικό τους, αλλά για καλό του συνόλου. Αλλά για να βεβαιωθούν, απαιτούν από

μας, πρώτα και κύρια τιμότητα και ειλικρίνεια. Απαιτούν σοβαρότητα και προ πάντων, απαιτούν να σταματήσουμε τις υποκρισίες και τις δημαγωγίες. Αν τους πεις απερίφραστα και θαρραλέα, πως η πείρα σου, σου αποκάλυψε την απλή και γι' αυτό πολύτιμη αλήθεια του σολωμικού στίχου: «Δεν τόλπιζα νάν' η ζωή μέγα καλό και πρώτο»· αν τους μεταδώσεις κάτι τέτοιο, και ο ίδιος πρέπει να αισθάνεσαι ικανοποιημένος για την προσφορά σου».

Στις επιφυλλίδες και στα άρθρα του Ανδρόνικου διαφαίνεται καθαρώτερα η πίστη του στην ουμανιστική παιδεία, κι η αναγκαιότητά της στην εποχή των ηλεκτρονικών υπολογιστών, που παράλληλα ζει. Κι ακόμη δίνεται η ανησυχία κι ο προβληματισμός για πολλούς χώρους της πνευματικής ζωής αυτού ή άλλων τόπων, όταν ασχολείται με την γλώσσα και την ποίηση, την φιλοσοφία και την φυσική, την παιδεία και την πολιτική. Δεν διστάζει να στραφεί στους νέους και στους «ώριμους» και να μιλήσει για κοινωνικά προβλήματα, για την αυτογνωσία, για την ιστορική μνήμη, από το θησαύρισμα των γνώσεών του και να μεταδώσει πάντοτε το μήνυμα της ελπίδας.

Ο Ανδρόνικος ήταν ο επιστήμονας που πέτυχε στην υλιστική εποχή μας να εξανθρωπίσει μιαν επιστήμη και βέβαια χωρίς να την εκχυδαΐσει. Από όσα αυθόρμητα γράφτηκαν αυτές τις μέρες ξεχωρίζω τον Καιρό της Ελευθεροτυπίας. «Τιμή να ζεις σ' ένα τόπο που γεννάει ταξιδευτές, σκαφτιάδες της ιστορίας των λαών και της ψυχής των ανθρώπων». Ηχεί και σαν υποθήκη του μεγάλου Ανδρόνικου σ' όλους τους επιστήμονες κι ειδικότερα στους συναδέλφους του, εμάς τους αρχαιολόγους. Κυνηγός της αείποτε ελληνικής συνέχειας ο ίδιος, κι απ' το κατώφλι του τάφου δίνει το μήνυμα της ελπίδας. Η αισιοδοξία που αναβλύζει από όλο το πλούσιο και μεστό επιστημονικό έργο του Ανδρόνικου, αυτή η «πρωταρχική δύναμη στον αγώνα της ανθρώπινης ζωής», που τον εμπνέει ευδαιμονικά στη θέα κάθε έργου τέχνης, διαπερνά κι ολόκληρο το ερευνητικό του έργο. Τις ανασκαφές του στη Βέροια, τη Νάουσα, τη Χαλκιδική, το Κιλκίς, τη Θεσσαλονίκη, τα βιβλία και τα άρθρα του για τις «επιγραφές της Βέροιας», «τα ελληνικά επιτάφια μνημεία», τον «Φίληβο του Πλάτωνα», το βιβλίο «ο Πλάτων και η Τέχνη». Ήταν ο τελευταίος εραστής της πλατωνικής ιδέας. Αν δεν είχε στοχαστεί γράφοντας το περίφημο βιβλίο του για τη λατρεία των νεκρών στην αρχαιότητα, δεν θα πέθαινε σαν άρχοντας, όπως δήλωσε με θαυμασμό ο θεράπωντας γιατρός του. Αν δεν είχε βιώσει τον

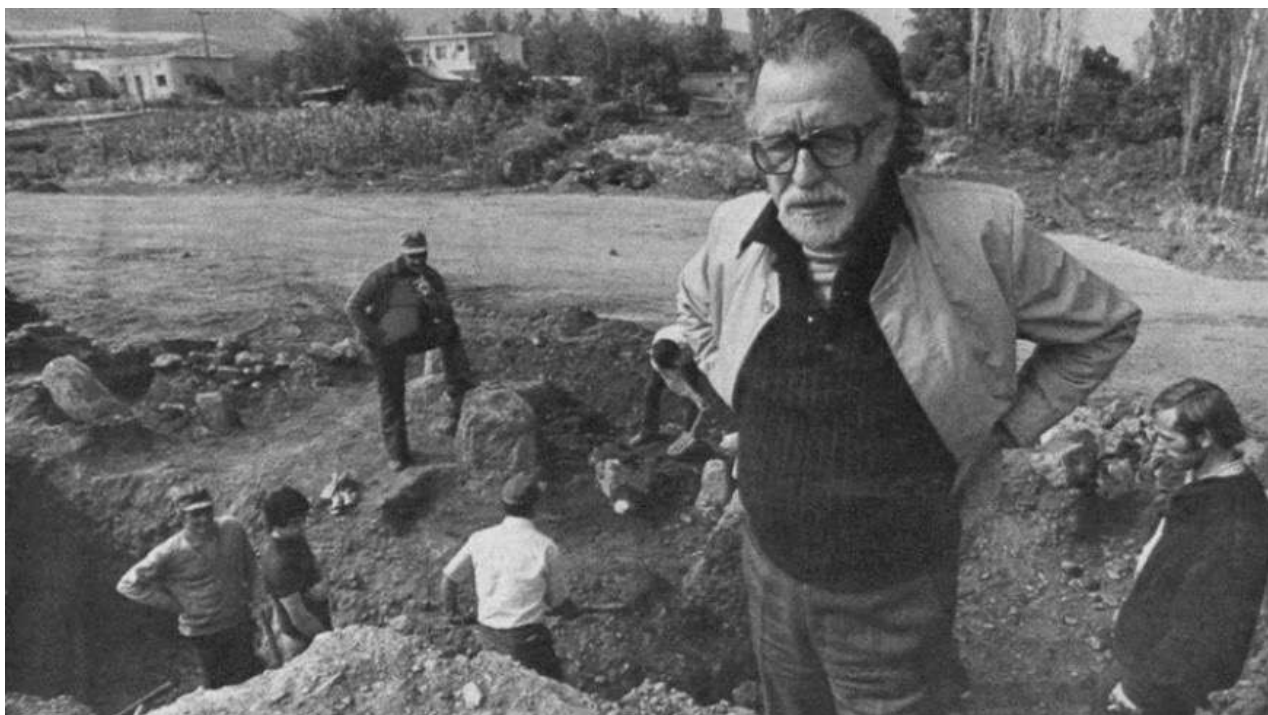
Ο Μανόλης Ανδρόνικος με τις συνεργάτιδες του Στέλλα Δρούγου (αριστερά) και Χρυσούλα Σαατσόγλου-Παλιαδέλη (δεξιά).

χρόνο, δεν θα στέκονταν ακούραστος τόσα χρόνια, σαν για μια στιγμή, στον μεγάλο αγώνα της Βεργίνας.

Είναι γνωστό πως ο Ανδρόνικος γνώρισε την Βεργίνα, τον χώρο που έμελλε να συνδέσει ανεξάλειπτα το όνομά του, το 1939, φοιτητής τότε και βοηθός του Ρωμαίου, κι ανέλαβε ο ίδιος την ανασκαφή το 1951. Σαράντα τόσα χρόνια σκληρής δουλειάς, που πρόσφεραν πολλά και σημαντικά νέα στοιχεία στην έρευνα, όχι μόνο με την δημοσίευση τόσων προκαταρκτικών εκθέσεων, άρθρων και συνοπτικών βιβλίων, αλλά κυρίως με τη δημοσίευση του μεγάλου τόμου Βεργίνα Ι, μοναδικής προσφοράς στην τόσο λειψή, δυστυχώς, βιβλιογραφία πορισμάτων ανασκαφών.

Ο Ανδρόνικος ήταν απ' τους λίγους που γνώριζε πως ότι λάμπει δεν είναι ο χρυσός. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως την μεγάλη του φήμη ο Ανδρόνικος την χρωστά στο χρυσάφι. Αυτό ελκύει τον κόσμο. Ο Ανδρόνικος όμως κατόρθωσε το ακατόρθωτο. Όχι

μόνο ξεπέρασε την λάμπη αλλά και μοναδικό τρόπο έδειξε τις κρυφές αλλά αιώνιες αξίες, γι' αυτό και δεν μένει ο ίδιος μόνο μύθος αλλά έγινε και σύμβολο. Ήδη το 1967 γράφει, πριν βρεθούν τα χρυσάφια της Βεργίνας: «Το κυνήγι του άγνωστου, του πρωτοϊδωτού, μας έχει συναρπάσει και μας απειλεί. Και στο κυνήγι αυτό, έρχεται να πάρει θέση ο αρχαιολόγος, που από τη φύση της δουλειάς του, βρίσκεται ακριβώς στην πρώτη σειρά των κυνηγών του αγνώστου, αφού με την ανασκαφική έρευνα θα ανακαλύψει, θα παρουσιάσει σε όλους, κάτι που για αιώνες πολλούς, ήταν κρυμμένο και άγνωστο, κάτι πρωτοϊδωτό. Αν προστεθεί πως το πρωτοϊδωτό τούτο αντικείμενο έχει και την αίγλη του παλαιού, του παμπάλαιου, του φορτωμένου με θρύλους και ιστορία, εύκολα καταλαβαίνουμε την γοητεία που προκαλεί... Το φαινόμενο», συνεχίζει ο Ανδρόνικος, «είναι πολύ χαρακτηριστικό και δεν είναι άσχετο με την τάση που σημειώνεται μεταπολεμικά να αναζητά ο

Ο Μανόλης Ανδρόνικος στον χώρο της ανασκαφής στην Βεργίνα (φωτ. Μανόλης Ανδρόνικος, *Το Χρονικό της Βεργίνας*, Αθήνας, 1997).

άνθρωπος ολοένα και κάτι καινούργιο, είτε αυτό είναι απορρυπαντικό, είτε “έργο τέχνης”... Η γοητεία τούτη κατέχει πρώτα και κύρια τον ίδιο τον αρχαιολόγο, και γίνεται κάποτε η αιτία που τον ξεστρατίζει από τον σωστό δρόμο. Γιατί βέβαια δεν είναι σκοπός της αρχαιολογικής έρευνας», διδάσκει ο Ανδρόνικος, «η αποκάλυψη χαμένων θησαυρών και η παρουσίασή τους στα έντυπα μεγάλης κυκλοφορίας. Μεγάλοι αρχαιολόγοι μας έδειξαν τι σημαίνει αρχαιολογική έρευνα και άνοιξαν ένα δρόμο που δεν έχουμε το δικαίωμα να σταματήσουμε. Ο δρόμος αυτός, δύσκολος αλλά φωτεινός, οδηγεί στα υψηλά πεδία όλων των πνευματικών επιστημών, στην αναζήτηση και καταξίωση του πνευματικού μόχθου του ανθρώπου, στην κατάκτηση των ιδεών, πνευματικών και καλλιτεχνικών. Να σταθούμε τώρα», γράφει, «και να ξιπαζόμαστε για τα δώρα της γης μας, και της τύχης μας σημαίνει “βαναυσία”, άρνηση του πνεύματος, ψυχικό νεοπλουτισμό, άχρηστο και επικίνδυνο». Ο ίδιος σαν το μεγαλύτερο εύρημά του θεωρεί μια τοιχογραφία.

Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο, νομίζω, είναι η στάση του Ανδρόνικου απέναντι στην αρχαιολογική έρευνα της Βεργίνας, γιατί είναι ο αρχαιολόγος, όπως γράφει ο ίδιος, που «βλέπει και εγγίζει το

περιεχόμενο της ιστορίας, που συλλαμβάνει αισθητά την μεταφυσική αλήθεια του ιστορικού χρόνου, του ανθρώπινου χρόνου, αυτού που έχει πλήρωμα και πληρότητα».

Στο «Μονόγραμμα» του Σγουράκη ομολογεί πως έπαθε παραίτηση, όταν αντίκρουσε το μεγάλο εύρημα. Κατηγορήθηκε δυστυχώς γι’ αυτό. Ένας αρχαιολόγος όμως σαν τον Ανδρόνικο, είχε ασφαλώς προβιώσει εκείνα τα χρόνια και τις νεκρικές στιγμές μέσα απ’ τη βαθεία του μελέτη. Η συγκλονιστική στιγμή της «παραίτησης» που περιέγραψε ζωντανός, ήταν αληθινό, γιατί για μια και μόνο στιγμή, ένα κλάσμα δευτερολέπτου, χάθηκε για κείνον ο χρόνος. Ακόμη κι ο πιο λογικός αρχαιολόγος τα χάνει όταν η γη σμίγει με τον ουρανό, και φυσικά παραισθάνεται. Δεν παθαίνει παραίτηση ο αρχαιολόγος που δεν αισθάνεται και βέβαια εκείνος που δεν είχε την σφραγίδα της δωρεάς, κι όντας σ’ όλα άτυχος, ούτε την θεία τύχη ποτέ μαζί του, όπως για πάντα την είχε στη ζωή και στον θάνατο ο Ανδρόνικος.

Με πλούσια και στοχαστικά πνευματική σκευή οδηγήθηκε στην μεγάλη αποκάλυψη, όχι στην αποκάλυψη στην «Μεγάλη Τούμπα». Είδαμε πως ο Ανδρόνικος μνημονεύει τα δώρα της τύχης. Η

Ο Μανόλης Ανδρόνικος στον χώρο του ανακτόρου των Αιγών, από την εκπομπή Μονόγραμμα του Γιώργου και Ηρώς Σγουράκη 1982.

έρευνα της Βεργίνας όμως το 1939 δεν είναι τυχαία. Τότε σίγουρα ο φοιτητής Ανδρόνικος, σκέφθηκε την ανεξήγητη ύπαρξη μακεδονικού ανακτόρου στην Βεργίνα, πριν προχωρήσει από το 1951 σαν ερευνητής στην ανασκαφή και δημοσίευση του μοναδικού νεκροταφείου των τύμβων της πρώιμης εποχής του σιδήρου. Η λέξη «τύμβος» τον σημάδευε.

Για να γράψω αυτές τις γραμμές ξεφύλλισα πάλι το σπουδαίο βιβλίο του «Βεργίνα I», που δημοσιεύτηκε, προσέξετε, το 1968, και με άλλα μάτια ξαναδιάβασα τις γραμμές που μεταφέρω: «*Ο μακαρίτης Ρωμαίος, μου έδίδαξεν ότι ή ανασκαφή άποτελει έξόχως επικίνδυνον έργον, τόσον διά τά υπό τήν γήν άσφαλώς διατηρούμενα λείψανα, όσον και διά τόν έρευνητήν, όστις όφείλει νά άναστειλει πάσαν άσκοπον περιέργειαν και κενόδοξον σπουδήν.*

Ούτω μέ άύστηράν προσήλωσιν πρός τήν άνασκαφήν του άνακτόρου και του μακεδονικού τάφου άπέφυγε πάσαν περαιτέρω άνασκαφική έρευναν τής περιοχής, μολονότι γοητευτικόν του ήτο πάντοτε τό αίνιγμα τής “Μεγάλης Τούμπας”. Το αίνιγμα λύθηκε με το σφριγηλό σπαθί της γνώσης, με την νεανική αλκή του οράματος, γι' αυτό και τα χρυσάφια των βασιλικών τάφων της «Μεγάλης Τούμπας», που ανακαλύφθηκαν, αποκάλυψαν έναν ολόκληρο κόσμο ιδεών την στιγμή της ωριμότητας.

Ο Ανδρόνικος είχε την μεγάλη ευθύνη. Οι αρχαιολόγοι δεν μπορούν να βλέπουν μονοδιάστατα το σήμερα, αλλά πρέπει να προσβλέπουν στον διαρκή χρόνο. Γι' αυτό και δεν έχουν κατά τους καιρούς μεγαλύτερη ή μικρότερη ευθύνη, αλλά την ίδια, διαρκή, μεγάλη ευθύνη. Άλλο αν η πολιτεία τους ανακαλύπτει όταν τους χρειάζεται κι

Ο Μανόλης Ανδρόνικος στη Βεργίνα.

ο κόσμος αναζητά απ' αυτούς κάποτε και σε απόγνωση τους μύθους του, που ξέχασε. Οι ιστορικοί αρχαιολόγοι, όπως ο Ανδρόνικος, έχοντας βιώσει την ιστορία, φροντίζουν άλλωστε να κρατούν ισορροπία, γι' αυτό και σε εποχές εθνικιστικών εξάρσεων και μυθοπλασιών, παραμένουν σιωπηλοί.

Και η συνέχεια; Ήδη χαρακτήρισα τον Ανδρόνικο σαν τον κυνηγό της συνέχειας. Ευτυχώς δεν ήταν ο μόνος αρχαιολόγος κυνηγός της συνέχειας κι ούτε βέβαια ο μόνος Έλληνας. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε πως αυτό είναι δυστυχώς ένα ελληνικό, καταδικό μας πρόβλημα, που δεν έχουν άλλοι λαοί, χωρίς τέτοια παράδοση. Είναι μεγάλο το βάρος μας, γι' αυτό νομίζω πως αποστρέφουμε συχνά το πρόσωπό μας από το παρελθόν, γιατί δεν αντέχουμε οι κακόμοιροι το βάρος του. Γι' αυτό κι η ασυνέχεια. Η μόνη συνέχεια στην Ελλάδα είναι η συνέχεια της ασυνέχειας. Όμως κι εδώ ο Ανδρόνικος στάθηκε ένας σπάνιος Έλληνας. Δεν κράτησε τα ευρήματα να τα δημοσιεύσει ο ίδιος, όπως συνηθίζεται, αλλά έγκαιρα διένειμε το υλικό του σε συνεργάτες που διάλεξε προσεκτικά. Συνεργάτες που με την στενή και άμεση παρακολούθησή του για χρόνια είναι άξιοι να συνεχίσουν το έργο του. Και πάλι ο Ανδρόνικος προλέγει σ' ένα κείμενό του.

«Έρχεται ο χρόνος κι οι άνθρωποι φεύγουν», γράφει το 1972, «μαζί και τα έργα τους, που δεν έχουν ρίζες μέσα στη γη τους. Μόνο όσα είναι καλά

ριζωμένα, θα δώσουν καρπό στους ανθρώπους και σπόρο για νέες φύτες και για νέους καρπούς... Καιρός του σπείρειν, καιρός του θερίζειν». Στα λόγια του Ανδρόνικου, το '67, με τα οποία κλείνω, κρύβονται τόσα, που φοβούμαι να τα αγγίξω. «Δεν περάσαμε από την ζωή ανυποψίαστοι, ούτε κύλησαν άδειες οι μέρες μας, ούτε γέμισαν μονάχα με τον εαυτό μας...»

Πιο άλλο πρότυπο αρχαιολόγου, ερευνητή, επιστήμονα κι ανθρώπου να βρεθεί, στην όλο και πιο μακρινή Ιωνία...

Το περιοδικό *Θέματα Αρχαιολογίας* οφείλει τη δημοσίευση του άρθρου στη γενναιόδωρη προσφορά της Έφης Σαπουνά-Σακελλαράκη, αρχαιολόγου και συζύγου του Γιάννη Σακελλαράκη, στην οποία εκφράζονται θερμότατες ευχαριστίες. Η πρώτη μιάμιση σελίδα διαβάστηκε από τον Γιάννη Σακελλαράκη την ημέρα της κηδείας του Μανόλη Ανδρόνικου. Από την δεύτερη σελίδα και μετά πρόκειται για το κείμενο που διάβασε ο Γιάννης Σακελλαράκης στην *Εορτία Νέας Σμύρνης* την ημέρα κατά την οποία τιμήθηκε ο Μανόλης Ανδρόνικος (23 Νοεμβρίου 1979).

ABSTRACT

Manolis Andronikos

The Ionian, the Macedonian, the Greek

Yannis Sakellarakis

(1938-2010)

Themes in Archaeology Magazine 2018, 2(3): 398 - 407

Shortly after the great find of Vergina, on November 23d, 1979, I was asked to speak about Andronikos in a special ceremony at the Estia Neas Smyrnis, where he was given the title of the Honorary Member and he was awarded a special medal. Times were difficult for Andronikos. Archaeologists needed time to assimilate the great discovery and there were bitter conflicts between them. People and politicians still did not realize the cosmogonic significance of his discoveries. I remember I had met him and he repeated the phrase "we are doing well abroad" while the Greeks were silent. The "Mikrasiates", however, perceived the importance of his find and they were the first who rushed to honour him, before many others afterwards. I spoke about Andronikos then, though my research was about the other end of Greece, Crete, and about other ancient times. But I could not bear the silence. After all, Andronikos had forced the dead to speak. What follows was the speech I gave in front of him, and it is now addressed to his grave.

Key words: Ionia, Macedonia, Vergina, Estia Neas Smyrnis, K. Romeos, J. Beazley, Ch. Karouzos

Γιάννης Σακελλαράκης (1938-2010)

Αρχαιολόγος, υπήρξε επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και διετέλεσε Διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου. Σπούδασε αρχαιολογία στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (αποφ. 1960), με σπουδαίους καθηγητές (τους Μαρινάτο, Ορλάνδο, Ζακυθινό, Κοντολέοντα, Τωμαδάκη κ.ά.), και παρακολούθησε μεταπτυχιακά μαθήματα με υποτροφίες στα Πανεπιστήμια του Λονδίνου (με καθηγητή τον Τ. Έβανς) και της Χαϊδελβέργης (με καθηγητές τους Ρ. Χάιμπε, Β. Μιλόπιτς και Π. Δικαίο), όπου το 1969 αναγορεύθηκε διδάκτορας. Θέμα της διατριβής του ήταν: "Συμβολή στη μελέτη του τυπικού της κρητομικηναϊκής θυσίας ζώων". Το 1963 προσελήφθη με διαγωνισμό στην Αρχαιολογική Υπηρεσία. Υπηρέτησε διαδοχικά στις Εφορείες και στα Μουσεία Θεσσαλονίκης, Ηρακλείου, Ιωαννίνων και Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου ως Έφορος των προϊστορικών συλλογών. Ανέπτυξε πολύπλευρη δραστηριότητα, μουσειακή, ανασκαφική και συγγραφική, ενώ έδωσε πολυάριθμες διαλέξεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έλαβε μέρος σε πλήθος συνέδρια και συμπόσια. Διετέλεσε μέλος πολλών ελληνικών και ξένων επιστημονικών σωματείων. Υπήρξε από τους νεώτερους Συμβούλους της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και Πρόεδρος του Ιδρύματος Ψύχα. Ανέσκαψε και έφερε στο φως, μαζί με τη σύζυγό του αρχαιολόγο Έφη Σαπουνά-Σακελλαράκη, το μινωικό ανάκτορο των Αρχανών, όπου δημιούργησαν Μουσείο, το νεκροταφείο στο Φουρνί και τον μινωικό ναό στα Ανεμόσπηλια, ενώ επίσης ερεύνησε ανασκαφικά το Ιδαίον Άντρο και ανέσκαψε στα Κύθηρα, πάνω από τον Αβλέμονα, ένα σπουδαίο ασύλητο μινωικό ιερό κορυφής. Ένας από τους μεγάλους αρχαιολόγους της γενιάς του, ο Γιάννης Σακελλαράκης ήταν επιστήμονας διεθνούς ακτινοβολίας και η προσφορά του στην αρχαιολογία είναι διεθνώς αναγνωρισμένη. Παρήγαγε σπουδαίο επιστημονικό συγγραφικό έργο για το προϊστορικό Αιγαίο και τη μινωική Κρήτη, με αμέτρητες δημοσιεύσεις αλλά και βιβλία για το ευρύτερο κοινό. Για την ανασκαφή του στις Αρχάνες βραβεύτηκε το 1983, μαζί με τη σύζυγό του Έφη Σαπουνά-Σακελλαράκη, από την Ακαδημία Αθηνών και τιμήθηκε με το χρυσό μετάλλιο του Πανεπιστημίου Κρήτης. Επιπλέον, τιμήθηκε με αργυρό μετάλλιο από το Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας για τη συμβολή του στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Τον Ιανουάριο του 2004 τιμήθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος της Τιμής. Τον συνέδεε στενή φιλία με τον μεγαλύτερό του Μανόλη Ανδρόνικο.

Ενδεικτική εργογραφία:

The Mycenaean Pictorial Style in the National Archaeological Museum of Athens, Εκδ. Καπόν, Αθήνα 1992.

"Η αυγή της ελληνικής τέχνης", *Ελληνική Τέχνη*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994.

Γιάννης Σακελλαράκης & Σαπουνά-Σακελλαράκη Έφη: *Κρήτη Αρχάνες*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994.

Ανασκάπτοντας το παρελθόν, Εκδ. Άμμος, 1995.

Αρχαιολογικές αγωνίες στην Κρήτη του 19ου αιώνα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 1998.

Μουσείο Ηρακλείου, Εικονογραφημένος οδηγός, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1999.

Η ποιητική της ανασκαφής, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 2003.

"Ελαισοδεία, Μελέτες για τον πολιτισμό της ελιάς", Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2004.

Γεύση μιας προϊστορικής ελιάς, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 2005.

